

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تهران مرکزی

دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه زبان و ادبیات عرب

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

عنوان:

بررسی زندگی جورج شکور و ملحمه الإمام علی (ع)

استاد راهنما:

دکتر ناهده فوزی

استاد مشاور:

دکتر مهدی مهدی عباسی

پژوهشگر:

رضا محمدی ماوی

تابستان ۱۳۹۰

صلى الله عليه وسلم

تقدمة محبة وتقدير
إلى
السيدة رضا محمد
المهتم بشؤون
معتمداً
جواباً
صهران في ٢٧ ربيع الثاني ٢٠١٠

تأليف
الإمام عيسى

تقدیم

این پایان نامه را تقدیم می‌کنم به پیشگاه حضرت امام علی (ع) که

اسوه صبر و شکیبایی بودند و نمونه‌ای از دلاورمردی‌های آن بزرگوار

را در این پایان نامه به رشته تحریر آوردم.

تشکر

در ابتدا بر خود لازم می‌دانم از تمامی کسانی که مرا در نگارش این پایان‌نامه یاری نمودند تقدیر و تشکر کنم، بخصوص استاد گرانقدر سرکار خانم **دکتر ناهده فوزی** که با راهنمایی‌های گرانبهای خود، ضمن یاری اینجانب، تجربیات ارزنده خود را در اختیار قرار دادند و همچنین از جناب آقای **دکتر مهدی مهدی عباسی** بسیار متشکرم که از ابتدای کتابت و انتخاب موضوع به عنوان مشاور مرا یاری نمودند. در پایان نیز از همسر گرامی خود که با صبر و شکیبایی مرا در تحریر پایان‌نامه حمایت نمودند تقدیر و تشکر می‌کنم.

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب رضا محمدی ماوی دانش‌آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته به شماره دانشجویی ۸۷۰۸۴۸۷۹۹۰۰ در رشته ادبیات عرب که در تاریخ ۱۳۹۰/۶/۲۱ از پایان نامه خود تحت عنوان: بررسی زندگی جورج شکور و ملحمه الإمام علی (ع) با کسب نمره ۱۷ و درجه عالی دفاع نموده‌ام بدینوسیله متعهد می‌شوم:

- ۱- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده‌ام، مطابق ضوابط و رویه‌های موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده‌ام.
- ۲- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین‌تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.
- ۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.
- ۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی‌ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی:

تاریخ و امضاء:

بسمه تعالی

در تاریخ:

از پایان نامه خود دفاع

دانشجوی کارشناسی ارشد آقای / خانم

و با درجه

بحروف

نموده و با نمره

مورد تصویب قرار گرفت.

امضاء استاد راهنما

چکیده:

جورج شکور (۱۹۳۵ - ...) شاعر و ادیب لبنانی مسیحی، از شاعران برجسته جهان عرب و لبنان می‌باشد. ویژگی عمده شعر شکور که وی را از شاعران دیگر متمایز نموده است، پایبندی به قالبهای کلاسیکی شعر عرب و بویژه غزلهای عاشقانه نسبت به اهل بیت (ع) می‌باشد. او در اکثر اشعار خود به سه موضوع حبّ، حربه و حکمت می‌پردازد. به همین خاطر او به شاعر "حاءات" مشهور گشته است. از جمله دیوانهای وی که در بین جهان اسلام مشهور گشته است، دیوان ملحمه الإمام علی (ع)، ملحمه الإمام حسین (ع) و ملحمه النبی (ص) است که علیرغم مسیحی بودن وی، در بین مسلمین و به خصوص جمهوری اسلامی ایران از جایگاه ویژه‌ای برخوردار گشته است.

پژوهش حاضر بر آن است تا ضمن معرفی این شاعر معاصر و آثار وی، دیوان ملحمه الإمام (ع) را از جنبه مضمون، موضوع و ادبی مورد بررسی قرار دهد.

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات:

- ۱-۱ اهداف ۳
- ۲-۱ پیشینه ۳
- ۳-۱ روش کار ۳

فصل دوم: شرح حال جورج شکور

- بخش اول: زندگینامه ۶
- ۱-۱-۲ تولد و کودکی ۶
- ۲-۱-۲ تحصیلات ۷
- ۳-۱-۲ وضعیت اجتماعی و اقتصادی ۸
- بخش دوم: آثار ادبی جورج شکور ۹
- ۱-۲-۲ مجموعه های شعری ۹
- ۲-۲-۲ ملحمه الإمام حسین (ع) ۱۱
- ۳-۲-۲ ملحمه الرسول (ص) ۱۲
- ۴-۲-۲ ملحمه الإمام علی (ع) ۱۳

فصل سوم: معرفی ملحمه الإمام علی (ع)

- ۱۵ ۱-۳ معرفی دیوان
- ۱۶ ۲-۳ ملحمه
- ۱۷ ۳-۳ معرفی قصیده ها
- ۱۹ ۱-۳-۳ مولود الإمام
- ۲۳ ۲-۳-۳ علی و النبی
- ۳۰ ۳-۳-۳ رحله علی إلى یثرب
- ۳۴ ۴-۳-۳ معركة بدر
- ۳۹ ۵-۳-۳ زواج علی
- ۴۳ ۶-۳-۳ معركة أحد
- ۵۱ ۷-۳-۳ معركة خندق
- ۵۸ ۸-۳-۳ معركة خیبر
- ۶۵ ۹-۳-۳ يوم الغدير
- ۷۱ ۱۰-۳-۳ موت الرسول
- ۷۴ ۱۱-۳-۳ مبايعة علی
- ۸۱ ۱۲-۳-۳ معركة الجمل
- ۹۳ ۱۳-۳-۳ معركة صفین و التحکیم

۱۰۹	معركة النهروان	۱۴-۳-۳
۱۱۶	شهادة الإمام	۱۵-۳-۳
۱۲۳	نتیجه گیری	
۱۲۴	منابع و مأخذ	

مقدمه

جورج شکور یکی از شاعران برجسته جهان عرب و بخصوص کشور لبنان می‌باشد. بی دریغ یکی از اهداف نگارش پایان نامه در رشته ادبیات عرب، آشنایی با ادبیات عرب و ادباء و شاعران در این رشته می‌باشد. اینجانب به منظور انتخاب موضوع مطالعات زیادی را در این خصوص انجام دادم و با توجه به علاقه خود به معرفی شاعران عرب که در قید حیات می‌باشند و برای اساتید و دانشجویان رشته ادبیات عرب شناخته شده نمی‌باشند، جورج شکور را انتخاب نمودم، لیکن دلیل مهمتر انتخاب این شاعر، مسیحی بودن وی و اینکه یک شاعر با دین مسیحیت علاقمند به دین اسلام دارد و در زمینه ائمه مسلمین شعر می‌سراید. جورج شکور در سفرهایی که به کربلا و نجف داشته است، ضمن علاقمندی به امام علی (ع) و مقاومت هایی که در لبنان شاهد آن بود، اقدام به سرودن ملحمه امام علی (ع) در مدت زمان جنگهای ۳۳ روزه غزه کرد. به منظور آشنایی با این ادیب بزرگوار، مطالعات زیادی را از طریق اینترنت و مسافرت به کشورهای عربی و لبنان صورت دادم و ضمن مصاحبه با شاعر با عقاید وی آشنا شدم. اگرچه مشکلات عدیده ای در بدست آوردن اطلاعاتی از شرح حال و زندگی نامه وی مواجه شدم، لیکن امیدوارم تحقیق حاضر برای دانشجویان و اساتید ادبیات عرب مفید فایده قرار گیرد.

فصل اول: کلیات

۱-۱ اهداف

از آنجا که شناخت و آگاهی از زندگی شاعران معاصر عرب و آشنایی با آثار آنان برای دانشجویان و دانش پژوهان رشته زبان و ادبیات عرب حائز اهمیت است، لذا این پژوهش به معرفی زندگینامه و آثار جورج شکور، شاعر برجسته معاصر عرب پرداخته و یکی از دیوانهای شعری وی، ملحمه الإمام علی (ع) را مورد بررسی و تحقیق قرار می دهد.

۲-۱ پیشینه تحقیق

بنابر تحقیقات و بررسی های به عمل آمده از مرکز اطلاع رسانی اسناد و مدارک علمی ایران و مصاحبه حضوری با خود شاعر، تاکنون پژوهشی در خصوص " بررسی زندگی جورج شکور و ملحمه الإمام علی (ع) " صورت نگرفته است.

۳-۱ روش کار

روش تحقیق در این رساله مبتنی بر فیش برداری و مصاحبه با شاعر می باشد و برای تکمیل بخش زندگی نامه وی از سایت های اینترنتی نیز استفاده شده است. لذا در جاهایی که مصاحبه ذکر گردیده است، به این معنا است که مطالب مستقیماً از خود شاعر گرفته شده است. با توجه به اینکه در شرح بلاغی و ادبی دیوان از کتاب البلاغه الواضحه استفاده شده است، لذا از ذکر منبع در داخل متن خودداری گردیده است. همچنین از آنجا که از دو کتاب

جورج شکور به نامهای "عنهم و عنی" و "ملحمه الإمام حسین (ع)" به عنوان منابع استفاده گردیده و هر دو کتاب در سال ۲۰۰۹ به چاپ رسیده است، لذا در داخل متن از حروف الفباء به منظور تعیین کتاب مورد نظر استفاده شده و کتاب "عنهم و عنی" با حرف اختصاری (الف) و کتاب "ملحمه الإمام حسین (ع)" با حرف اختصاری (ب) مشخص گردیده است.

فصل دوم: شرح حال جورج شكور

بخش اول: زندگینامه

۲-۱-۱ تولد و کودکی

جورج شکور در ماه آوریل (نیسان) سال ۱۹۳۵ در روستای " شیخان " در لبنان چشم به جهان گشود. روستایی که وی در آن دنیا آمد به روستای ۲۰۰ کتاب مشهور می‌باشد، چرا که تاکنون بیش از ۲۰۰ کتاب توسط اهالی این روستا تألیف گردیده است. (شکور، مصاحبه،

۲۷/۰۷/۲۰۱۰ و www.albaptainprize.org/Encyclopedia/poet/0384.htm)

وی در خانواده‌ای رشد و نمو یافت که همگی علاقمند به شعر و شاعری بودند. مادر جورج شاعره بود و به گفته جورج شکور، شاعری را از همان زمان شیر خوارگی از مادرش به ارث برده است، چرا که در زمان شیردهی برای وی شعر می‌سرود، لذا از همان زمان با شعر عجین گشته است. (شکور، مصاحبه، ۲۷/۰۷/۲۰۱۰)

جورج از سن ۱۲ سالگی به سرودن شعر پرداخت، اما از اشعار او در آن دوران چیزی به جای نمانده است. وی شعر را به معنای واقعی از سن ۱۶ سالگی آغاز نمود و زمانیکه دوران دبیرستان را سپری می‌کرد بدلیل اشعاری که سروده بود بین شعرای زمان خود مشهور گشت. اولین شعری که در مورد علاقه خود به وطنش سرود، شعری بود که در مورد روستای خود شیخان سرود:

---

^۱ - روستای کوهستانی در منطقه قضاء جبیل لبنان می‌باشد.

حُلُوَّةٌ "شِيخَان" يَا طَيْبَ هَوَاهَا   عَطَفَ اللَّهُ عَلَيْهَا، وَ حَبَاهَا^۱
 بِلَدَّةٌ لِلشُّعْرِ وَ الْفِكْرِ، بِهَا   نَبَتَا بِكَرًّا^۲، وَ لُبْنَانُ تَبَاهِي^۳
 قَدْ رَفَعْنَا لُوَاهَا عَالِيًّا   فَلَيْدُمُ^۴ لِّلْعِزِّ، مَرْفُوعًا لُوَاهَا

شاعر در این ابیات آب و هوای شیخان را توصیف می‌نماید که نتیجه عنایت خداوند به آن روستا رو است، روستایی که مهد شعر و شاعری است و لبنان به آن افتخار می‌کند، چرا که پرچم لبنان را به اهتزاز درآورده است.

۲-۱-۲ تحصیلات

جورج شکور تحصیلات ابتدایی خود را در روستای "المصنف"^۵ شروع کرد. سپس برای ادامه تحصیل به بیروت رفت و در یک مدرسه دولتی به درس خواندن مشغول شد.

پس از اخذ دیپلم، تحصیلات دانشگاهی خود را در رشته ادبیات عرب و تاریخ تمدن در مقطع

لیسانس و در دانشگاه "الیسوعیه"^۶ ادامه داد. (شکور، الف، ۲۰۰۹، ۴)

وی در دوران دبیرستان در سن ۱۶ سالگی اشعاری را سرود که مورد توجه و عنایت استاد وی

سعید عقل^۷ قرار گرفت. استاد وی به او پیشنهاد داد که اگر اشعارت مضامین شعری غزل را به

۱ - بخشید

۲ - تازه

۳ - بالید

۴ - ادامه داشته باشد

۵ - روستای کوهستانی نزدیک روستای شیخان، زادگاهش در لبنان می‌باشد.

۶ - نام یکی از دانشگاههای دولتی در بیروت، لبنان.

۷ - از شعرای بزرگ لبنان و سردمدار رمز گرایی در شعر است.

خود بگیرد، آنها را به چاپ خواهم رساند. جورج شکور در دوران دبیرستان قصد داشت پس از فراغت از تحصیل به دانشگاه جنگ وارد شود و یک نظامی شود، لیکن سعید عقل به وی گفت " هر دانش آموزی می تواند یک نظامی شود، لیکن هر دانش آموزی نمی تواند یک شاعر شود." لذا او را به مطالعه در زمینه ادبیات عرب ترغیب نمود. به همین دلیل جورج شکور در رشته ادبیات عرب به تحصیل خود ادامه داد و با توجه به علاقه ای که به ادبیات عرب داشت، پس از فراغت از تحصیل در مراکز و کالج های مختلف در خاورمیانه به تدریس مشغول شد.

جورج شکور در خصوص تدریس زبان و ادبیات عرب می گوید که وی تدریس را از زمان دبیرستان آغاز نموده است، به طوری که وقتی استاد وی سعید عقل که مبتلا به بیماری قلبی بود به کلاس نمی آمد، وی به تدریس دانش آموزان همکلاسی خود می پرداخت و گاه این مدت به یک هفته متوالی نیز می انجامید. پس از آن روزها به تحصیل علم در دبیرستان مشغول می گشت و عصرها برای دانش آموزان تدریس می نمود. (شکور، مصاحبه، ۲۷/۰۷/۲۰۱۰)

وی تحصیلات دانشگاهی خود را تا دستیابی به مقطع دکتری در رشته زبان و ادبیات عرب ادامه داد.

۳-۱-۲ وضعیت اجتماعی و اقتصادی شاعر

جورج از همان بدو تولد با شعر و شاعری آشنا گشت. مادر وی در زمان شیرخوارگی برای وی شعر می سرود. به گفته وی از آنجا که از وضعیت اقتصادی میانه برخوردار است، از همان

کودکی و دوران تحصیل به دنبال علائق شخصی خود یعنی ادبیات و شعر رفت و اکنون که در دانشگاهها به تدریس می‌پردازد برای کسب مال نیست بلکه شوق شعر و شاعری است که وی را به تدریس و تحصیل علم وا می‌دارد. وی علاوه بر خانه‌ای در بیروت، خانه خود را در روستای زادگاهش، شیخان حفظ نموده و گاهی برای سرودن شعر به آنجا می‌رود. (شکور، مصاحبه، ۲۰۱۰/۰۷/۲۷)

جورج شکور با توجه به اشعاری که در مدح و وصف امام علی (ع)، امام حسین (ع) و حضرت محمد (ص) سروده است از منزلت اجتماعی خاصی در بین کشورهای اسلامی به خصوص جمهوری اسلامی ایران برخوردار گردیده است، بطوری که بدلیل دیوان ملحمه الإمام علی (ع) و ملحمه النبی (ص) چندین مرتبه به جمهوری اسلامی ایران دعوت شده است و در مراسم گرامیداشت فرهیختگان عرب نیز از سوی رایزن فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در لبنان دعوت شده و مورد تکریم قرار گرفته است. (جورج شکور، شاعر مسیحی، از احساسش به امام حسین (ع) می‌گوید/ www.tabnak.ir/fa/news/136038)

وی هم اکنون عضو جمعیت فرهنگی عربی و عضو اتحادیه نویسندگان لبنانی می‌باشد و بسیاری او را فقط به عنوان شاعر در نظر نمی‌گیرند، بلکه او را استادی بین شعراء می‌دانند. (شکور، الف ۲۰۰۹، ۵)